G. Resink

Debussy en de muziek van de Mangkunegaran

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 125 (1969), no: 2, Leiden, 267-268

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

DEBUSSY EN DE MUZIEK VAN DE MANGKUNEGARAN

Het is algemeen bekend dat "Claude de France", zoals Gabriele d'Annunzio Debussy eens noemde, op de in 1889 in Parijs gehouden wereldtentoonstelling Javaanse danseressen gezien en Javaanse gamelan-muziek gehoord heeft. Die danseressen zouden bedoyo's zijn geweest en de gamelan zou van Jogja zijn gekomen (zie hiervoor laatstelijk Edward Lockspeiser *Debussy. His life and mind*, Vol. 1, second edition, 1966, p. 114).

Nu heeft één van Debussy's vrienden Robert Godet, op wie Lockspeiser zich t.a.p. beroept, in de negentiger jaren een reis over Java gemaakt en toen in de Mangkunegaran de danseressen terug gezien, hem en Debussy bekend van de Parijse tentoonstelling (zie zijn artikel "Ame Javanaise" in de *Revue de Paris*, 1er Novembre, 1896, p. 206). Door vriendelijke tussenkomst van Mevrouw B. R. A. P. Djajadiningrat dank ik thans aan Pangeran Harjo Surjosurardjo, een nog levende zoon van wijlen Pangeran Adipati Ario Mangkunegoro V, de inlichting dat zijn vader niet alleen danseressen maar ook gamelan-spelers en een gamelan naar de Parijse tentoonstelling heeft gezonden. Dat lag overigens voor de hand want de danseressen waren toen nog heel jong en begeleiding door haar vertrouwde spelers en instrumenten moet wel noodzakelijk zijn geweest.

De uit Jogja afkomstige gamelan hiervoor genoemd is misschien de complete gamelan-slendro geweest, die door de Nederlandse Regering in 1887 aan het Parijse Conservatorium geschenken is. Volgens Lockspeiser heeft André Schaeffner gesuggereerd dat Debussy op deze gamelan met Bourgault-Decoudray, hoogleraar in de muziekgeschiedenis van dat Conservatorium, oosterse toonschalen heeft proberen door te nemen (Lockspeiser a.w. Vol. 1, p. 116, note 1).

Waar zowel Godet als de Nederlandse Debussy-biograaf Rient van Santen reeds in 1926 meenden dat met name het tweede pianostuk uit de tweede bundel "Images" (1908) getiteld "Et la lune descend sur le temple qui fut" beïnvloed is door de in 1889 gehoorde gamelan (zie Lockspeiser a.w. Vol. 1, p. 114 en Rient van Santen *Debussy*, in de reeks "Beroemde musici", tweede druk, herzien, bijgewerkt en aangevuld door B. van den Sigtenhorst Meijer, 1948, p. 108), heeft het zin erop te wijzen dat in de door van Santen aangegeven passages de vijftonige, aequigrade slendro-toonschaal inderdaad zo dicht benaderd is als de piano toelaat. Neemt men immers als eerste toon van een opklimmende, "pure" slendro-toonreeks (met gelijke intervallen van 240 cents op het octaaf-interval van 1200 cents), de *fis*, dan komt de tweede slendro-toon 40 cents hoger dan de *gis* en 60 cents lager dan de *a*; de derde slendro-toon 20 cents beneden de *b*; de vierde dito 20 cents boven de *cis* en de vijfde toon 60 cents boven de *dis* en 40 cents beneden de *e* te liggen. En dat is nu juist de toonladder (*fis*, *gis*, *a*, *b*, *cis*, *dis*, *e*) waarlangs Debussy met volledige uitsluiting van de vijf overige tonen in het octaaf de passages in de maten 13, 14, 15, 25, 26, 29, 30, 41 en aan het slot van het stuk op en neer laat gaan. Waar

theoretisch volkomen gelijkgestemde gamelan-instrumenten niet of nauwelijks voorkomen, zal Debussy zijn gehoor waarschijnlijk niet eens zo heel erg "getrokken" hebben gevoeld naar de hem vertrouwde toonschalen. Zo kon hij de slendro-toonschaal op de hier aangegeven wijze benaderen in de *b* en de *cis* met voor het gewone oor niet waar te nemen verschillen van 20 cents met theoretische originelen en in de *gis*, de *a*, de *dis* en de *e* met verschillen van 40 of 60 cents, realiter het dichtst schommelend om ideale tweede en vijfde slendro-tonen.

Djakarta, december, 1968

G. J. RESINK

THE SOLO RIVER FERRIES AGAIN

After my paper on the Solo River ferries was published in this journal (Vol. 124, 1968, pp. 460-481) it was brought to my attention that Dr. F. H. van Naerssen, now of Sydney University, had published an article on the same subject in 1943 ("De Overvaartplaatsen aan de Solo Rivier in de Middeleeuwen" (The Ferries on the Solo River in the Middle Ages) in *Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* Vol. 60, pp. 622-638, and "Aanvulling" (Addition), *ibidem* pp. 724-726). In this article, the author discusses the whole list of places, starting from the mouth of the Solo River, and also proposes the following additional identifications of place-names, some of which remain doubtful: *Rāsi* (21) now Ngrasih, 4 km. to the west of Losari (20); *Rewun* (22) now Rëmbun (doubtful), 13 km. to the north-west of Bodjanegara, on the right bank of the Këning (or Gënnëng, or Kërëng) River, a left-hand affluent of the Solo River; *Wangkalang* (36), now either Watu-alang or Kalang (doubtful), 3 and 6 km. to the west of Ngawi, respectively; *Pënüh* (37) now Pëntuk (or Pëtuk) (doubtful), 11 km. to the west of Ngawi; *Wulung* (38) now Bulung, about 22 km. to the west of Ngawi. For *Wulayu* (44), which is not to be found on modern maps, he gives as his opinion that it might have been located near Surakarta, adding, however, that this remains a guess as long as no additional data are available. Such data, confirming this supposition of Dr. Van Naerssen's, have now been given, I believe, in my above-mentioned article.

J. NOORDUYN